

FANTASIA I REALITAT EN L'OBRA DE PERE CALDERS

Per MIQUEL ARIMANY

DE TANTES classificacions com podrien intentar-se de les obres literàries, en podríem establir una separant aquelles els autors de les quals han estimat, per damunt de tot, donar corporeïtat a les manifestacions d'una exaltada fantasia, d'aquelles altres en què llur art ens serveix la fórmula més acostada a la descripció de la realitat tangible dintre el tipus d'apreciació de la realitat pertanyent a l'època en què han viscut.

La conseqüència immediata fóra catalogar l'obra de Calders dins el primer grup.

Però justament hem exposat aquest intent de classificació en dos grups ben marcats, per parlar de Calders o altres autors que coincideixen en això amb ell — el més significat, Kafka; el més acostat, Bontempelli —, la sola existència dels quals vindria a desfer-nos-la. I per això l'hem proposada: per veure més clarament què ens aporten de nou, com a mitjà expressiu — a part del missatge o missatges que a través d'aquest mitjà expressiu puguin venir a revelar-nos. Car fóra banal creure, ni que fos de bell antuvi, que el què ha pretès Calders amb els seus estranys contes sigui divertir el lector o divertir-se ell — encara que aquesta segona intenció no estigui absent, com una de les constants temptacions de tot escriptor, d'una manera esporàdica, de la seva obra, i que la primera s'aconsegueixi d'una manera menys volguda, però molt més constant.

Els autors que podem anomenar «fantastes», en oposició als «realistes», sembla que en la seva obra ens diguin entre línies: llegiu i meravelleu-vos. Kafka, Calders, sem-

bla que ens estiguin dient: de què us sorpreneu? De què rieu? I si fins ara els hem ajuntat, ací tenim ja el primer motiu de diferenciació. L'última pregunta «de què rieu?» no podríem formular-la parlant de Kafka; sí, de Calders.

Kafka i Calders fan ús de la fantasia no per lluir-la simplement (Kafka en absolut), sinó per dir-nos quelcom. Aquest quelcom ens és revelat en l'obra del primer com l'inconscient se'ns revela en els somnis: demanant imatges al món del conscient i encavallant-les a la seva manera, amb una absoluta seriositat de propòsit d'«exposició»; amb una tal seriositat que se'ns encomana;

Caricatura per en Tarragó

i amb això — i ajudant-se d'una simplicitat en l'estil que només és igualada per les narracions als infants — ens fa caure en l'engany, tot i sabent la irrealitat (per un món conscient), del que ens exposa, de creure en el curs de la lectura que tot està succeint amb tanta o més realitat que la de moltes escenes «realistes» d'altres escriptors. Notem que, per a arribar a això, Kafka ha prescindit màximament en el seu estil de les expressions sàvies.

Tot el contrari ocorre en Calders. Igual seriositat, però no d'exposició d'un món subconscient que es revela en l'encadenament d'imatges del conscient, sinó «crítica» a través d'un pretès món de fantasia, de tot el que agudament, sàviament, ha observat en el món real. Sense limitar-se a això: aquest fóra el camí dels fantasistes de sempre: la fantasia per sí mateixa, l'humor o la sàtira crítica.

Si Kafka ha prescindit de tots tres, Calders no prescindeix de cap d'aquests elements; però els utilitza tan sols de passada per endinsar-nos des del món real en un món on s'agiten vives les formes del subconscient. Si Kafka ens les transporta d'aquell món al nostre, les recull per a nosaltres, gloriósament plasmades, però ensems limitades per la seva interpretació pròpia en un moment passat ja, Calders ens transporta del nostre món a aquell, ens les hi fa

anar a buscar, perquè podem caçar-les-hi — pescar-les-hi seria expressió menys brillant però més exacta — en el seu moment viu, i segons la nostra pròpia, singular interpretació, la de cada lector.

En el procediment estilístic, a part d'aquella afectada seriositat — com la de qui explicant un acudit n'aconsegueix més èxit si ell no riu, car el que hi ha d'insòlit, en no sorprendre'l a ell se'ns apareix com més factible, més real — la mateixa contraposada diferenciació: en lloc de l'absoluta senzillesa d'estil aparentment elemental, l'absoluta nitidesa intel·lectual, amb incrustació d'elements savis — no incrustats com en una prosa típicament sàvia, per lluir, sinó per guanyar amb el prestigi d'una aguda observació sobre el món real, el toc de gràcia de la credibilitat. I precisem que en referir-nos a elements savis en l'obra de Calders al·ludim a moments en què la seva prosa es fa més densa per oferir-nos, en brevíssimes ratlles, talment una fitxa d'erudit, el resultat d'un estudi llarg i estructurat sobre la conducta humana o d'intuïcions profundes amb resultat equivalent. Grups de ratlles que contenen tots els elements necessaris per a poder suportar, si ell volgués fer-la, tanta literatura com calgués per a convertir-les, no ja en una altra narració d'extensió equivalent, sinó en tot un altre llibre com el que conté aquella narració.

